



# DUBROVNIK

- grad biser u hrvatskoj kruni





**I**ma gradova čije se ime izgovara s posebnim poštovanjem, ne baš u svakoj prigodi. Dubrovnik je grad što vjekovima svjedoči o našoj uronjenosti u europski krug, koji je taj krug stvarao da bismo danas svima mogli reći: "Dubrovnik, biser u kruni hrvatskoj".

Dubrovnik je grad od samih svojih začetaka. Malo je takvih mesta na svijetu gdje su razum i stvaralački duh upravljali razvitkom i arhitekturi i glazbe i književnosti, na kraju i životom uopće. Prema najnovijim arheološkim nalazima nastao je davno prije sedmog stoljeća na tlu mitske Dubrave, gdje su njegovi stanovnici uporno od mora otimali tlo i mudro oblikovali prostor za život s kojim ćemo se i mi, kao uljudeni europski narod, ponositi. Dubrovnik nije samo grad. To je najviše uzdignuće uljudebe u ovom dijelu svijeta. Trgovačka i pomorska sila. Njegovi brodovi, njegovi kapetani, stizali su do svih krajeva svijeta.

Bogati grad mogao je razvijati umjetnost. Brojni su njegovi začinjavci: Šisko Menčetić i Džore Držić, zaljubljeni u neke svoje Laure, Ranjina sakupljač neprocjenjivog pjesničkog blaga, Mikša Pelegrinović, Horacije Mažibradić. Tu je nikao i Ivan Dživo Gundulić koji će opjevati dubrovačku slobodu koja je vrednija od svega blaga.

Na dubrovačkom barjaku nekad i danas što se vijori na Orlandovu stupu pročitat ćemo: *Libertas. Sloboda – iznad svega*. Ovaj grad uspio je diplomacijom i čvrstim zidinama sačuvati slobodu, kao Dubrovačka Republika, onda kad su druge hrvatske zemlje bile u sastavu tudihih država.

Takva Dubrovačka Republika prva će priznati neovisnost Združenih država Amerike. Čuvati slobodu nije bilo ni lako, ni jednostavno. No, Dubrovčani su sačuvali svoj grad i onda kad je propadala Republika Sv. Marka – Venecija, najveći dubrovački konkurent na Jadranu. Brodili su njegovi ljudi kroz povijest znajući da jedino umješnošću mogu sačuvati svoju slobodu. Tek 1808. njegovu republiku ukinuo je Napoleon. Nestalo je dubrovačke samostalnosti koja je bila temelj i plodno tlo da se u kućama okruženim dubrovačkim zidinama pojave i Ruder Bošković i Marin Držić. U tom gradu Sorkočević je zapisaо prave taktove. Koliki je popis poznatih i značajnih Dubrovčana, tko zna. Oni su pronosili slavu bisera Mediterana.

Odlukom Bečke mirovne konferencije 1815. godine postao je Dubrovnik u sklopu Dalmacije austrijska provincija, a 1918. na Versajskoj konferenciji, ušao je kao dio Hrvatske u sastav Kraljevine Jugoslavije.

Nedvojben je hrvatski duh Dubrovnika. Baš kao usprkos velikosrpskim sanjarima, podno Srđa živjela je i razvijala se kolijevka hrvatske kulture. Onda kad je Hrvatska bila pod tudim gospodarima, Dubrovnik je bio svjetionik, svjestan svojega hrvatstva. Sačuvao je Grad i jezik Hrvata, razvijajući u slobodi sve ono što drugi u svojoj neslobodi nisu mogli. Najviše, bila je to svijest da oni nisu u potrazi za svijetom i Europom, već da oni svijet i Europa jesu.

Dubrovnik je biser mediteranske kulture, nije neskromno reći. Ovaj grad sačuvao je svoju srednjovjekovnu urbanu strukturu, nastalu na zasadama Statuta iz 1272. godine. Sveti Vlaho čuva Grad i nosi ga na svome dlanu stoljećima. U Dubrovniku se mogu naći brojni arhitektonski spomenici svih povijesnih razdoblja i stilskih obilježja.

Zlatno doba Dubrovnika bilo je petnaesto i šesnaesto stoljeće. Od gotičko-renesansnog razdoblja, preko kasnijih baroknih oblika, što ih u grad uvode isusovci za vrijeme katoličke obnove, stilovi su koji prevladavaju i u današnjem njegovom izgledu.

Tko zna koliko je mladih gospodara prošetalo potajice njegovim kalama, nadajući se vidjeti svoju gospoju skrivenu iza guste čipke njegovoga kamenog tkanja. Koliko je koraka odzvanjalo Stradunom svih ovih stoljeća, koliko pjesama je poteklo njegovim skalinama.

Dubrovnik, to je povjesnica Hrvata okruženih silama koje su često posezale za njegovom slobodom. Dubrovnik pamti. Njegov arhiv jedan je od najstarijih u Europi. Stoljeća prolaze, a on, dostoјanstveni gospodar, izložen vjetru stoljeća stoji, svjestan svojeg značenja, smješten na obala južnog hrvatskog Jadrana davno, a zauvijek. U njegovu ljepotu dirali su mnogi i potresi i osvajači. Oni i nisu bili svjesni da se pred njima nalazi absolutna kamera, hrvatska ljepota, priroda i čovjek srasli jednom do u vječnost koju nitko ne može uništiti.

Mnoge su bile opsade Dubrovnika: od one saracenske flote godine 866., pa mletačke opsade, opsade srpske srednjovjekovne države do turskih okruženja. Dvije opsade



Pripadnici 156. brigade HV-a na putu do položaja na Konavoskim brdima u proljeće 1993. (snimio Ivica Batinić)

de posebno se pamte – ona Napoleonova i ova posljednja, velikosrpska, kojoj smo i sami bili svjedoci i čije su posljedice tragično vidljive na bijelom kamenom licu grada i u dušama ljudi.

#### Opsade kao sudbina

Grad i njegove zidine odolijevale su mnogim opsadama. Zanimljiva je usporedba opsade iz 1806. godine i ove zadnje, koju smo svi mi proživljavali iz 1991. U Dubrovniku se 1806. godine našao Talijan Franjo Maria Apendini, gdje je došao ozbiljno proučavati hrvatsku književnost i hrvatski jezik. Tu je bio svjedokom „krvavijeh kreševa između Napolenovih vojnika i sjedinjenih rusko-crnogorskih četnika“. Za vrijeme boravka u Dubrovniku vodio je dnevničke zapise, svojevrsni „ratni dnevnik“.

Dnevnik posljednje krvave dubrovačke opsade vodio je Feđa Šehović. Oba teksta su svjedočenje o ugrožavanju grada izvana. Povezuje ova dva vremenski udaljena događaja ista neprijateljska strast k surovoj devastaciji, bezumnoj pljački, rušenju i paljenju kuća. Kao da se ništa u drugom vremenskom slijedu nije promjenilo. Apendini je zapisao: „Kuće su prvo bile opljačkane. Svakojako bijelo rublje, kuhinjsko posude, namještaj koji je bio dobar i lijep – sve je odneseno... Budući da je tako sve priprem-

ljeno za požar nije trebalo nego potpaliti jedno jedino mjesto da bi kasnije sve ostalo u pepelu, kao što se i dogodilo. Od spaljenih kuća, ostala su samo četiri zida.“ Šehović kao da gleda istu opsadu. Možda i jest tako. U svijesti zlocinčačkoj stoljeća ne mijenjaju kod. Jer, „ništa nije ostalo nedirnuto, sve je bilo ispreturnato i izmiješano sa slamom i sijenom za požar. U svim gustijernama mogla se naći spuštena skala za traženje skrivenog blaga. Bilo kakav kamen ili komadić drva pronađen je odmaknut zbog traženja blaga. Razrušeni oltari, izvadene i razvaljene grede na zidovima – sve zbog traženja blaga. U crkvama su otvarali grobnice, iskopavali i prevrtali mrtvace i odnosili željezo. Čak su i s Kristovog raspela uzeli tri čavla...“ Svi napadači, kako Saraceni, tako i ovi zadnji, Srbi i Crnogorci, mrzili su Dubrovnik, njegovu beskrajnu ljepotu prostora i duha, ne mireći se s činjenicom da riječ je o hrvatskom, ali i svjetskom biseru. Njega nije bilo moguće istrgnuti iz hrvatske krune. Ima napadača i napadača, neprijatelja i zlotvora. Dubrovnik su mnoge vojske pokušavale osvojiti, okupirati, potkopati, ali ni jedna ga nije namjeravala uništiti, oskrnaviti njegovu jedinstvenu ljepotu – osim ove posljednje, kojoj ništa nije bilo sveto. Ima mesta na svijetu koja su sama po sebi iskorak ljudskog k savršenom, u koju dirnuti znači biti izložen prokletstvu

stoljeća. Rušiti grčke hramove ili egipatske piramide, pljuvati po Koloseumu... Ne biti dionikom svjetske uljude znači ne biti čovjekom. Dirnuti u povijest skamenjenu u dubrovačke zidine, dirnuti u dubrovačka stoljeća pokazuje ne samo kulturološku i uljubenu razinu, nego pokazuje i opće stanje duha.

Reći će Katija Bakija u Bilješkama o dubrovačkim opsadama da pisati ili govoriti o Dubrovniku znači poglavito govoriti ili pisati o slavljenoj i opjevanoj slobodi. Bez korpusa Dubrovnika nemoguće je vrednovanje hrvatske nacionalne i kulturne prošlosti u kojoj je značenje grada postalo metafora. Od stožernog kriterija umjetničke i kulturne vrijednosti pretvor se u simbol nacionalne slobode. Za Tina Ujevića bio je Dubrovnik grad pjesnika koji se rada s Ivanom Gundulićem, a umire s Ivom Vojnovićem. U tom ozračju Gundulić je pjesnik slave slobodi, a Vojnović pjesnik sutona.

Svijetle trenutke dubrovačkih uzleta smjenjivala su olovna vremena opsada. Zidine kojima je obgralen grad i koje su građanima pružale sigurnost i utočište, u opsadama postaju crta razgraničenja, granica između vanjske ne-slobode i slobode, mira unutar grada.

Velikosrbi su u svome grandiomanskom sljepilu, nošeni na krilima mitomanije, uzeli sebi za pravo čak i rušiti Dubrovnik. A vječni mladić, iako bijaše ranjen, i danas stoji i prkosí. Dubrovački krovovi opet se crvene, crkve su

obnajljene, brojni hoteli rade. No, ožiljci ostaju. I neka se ne zaboravi, u ime tih naših teških i časnih godina i u spomen na one kojih više nema.

### Mrak nad hrvatskim jugom

U rujnu 1991. JNA je zaposjela granično područje Konačala i Župe Dubrovačke. Počinju teški dani dubrovačkog kraja. Možda još nitko ni slutio nije koliko će boli i koliko stradanja sa sobom donijeti ti novovjek barbari, samozvani „osloboditelji“.

Dana 17. rujna počela je pomorska blokada Dubrovnika. Tmasti, teški oblaci nadnijeli su se nad „Hrvatsku Atenu“. Neprijateljska vojska prvi put otvara paljbu na Dubrovnik. Doživio je grad i prvi zračni napad. Neprijatelj nadire prema gradskim područjima.

U noći 23. rujna 1991. i Vitaljina je izložena paljbi. Stotinjak stanovnika ovog naselja evakuirano je. Brat je bio cilj napadača s Ivanjice. Gotovo istodobno neprijateljski ratni brodovi svrstavaju se oko Molunta. Od 26. rujna napadaji na Konavle i Župu Dubrovačku se pojačavaju.

Raste broj prognanika. Počinju dani kušnje hrvatskog grada Dubrovnika. Tih dana na to područje stižu promatrači tadašnje Europske zajednice.

Zemljopisni položaj grada je nepovoljan. Neprijatelj se time koristi i Dubrovnik blokira s mora i kopna. Dana 1. listopada oko 18 sati iz svega raspoloživog oružja napad-

*Pripadnici 2. gardijske brigade na dubrovačkom ratištu u srpnju 1992.*



nut je istočni dio dubrovačkog primorja. Prvi su na ciljniku neprijateljskih topova Župa i Rijeka Dubrovačka. Nestaje električne energije. Grad je u mraku. Dva neprijateljska zrakoplova raketiraju odašiljač na Srdu, pa Dubrovnik ostaje i bez telefonskih veza sa svijetom. Sve više ovaj drevni spomenik, koji nas je stoljećima povezivao sa svijetom i bio svijet, postaje otok.

Ni otok Lokrum, mjesto brojnih ljubavi, nije pošteđen mržnje napadača. Izgledalo je kao da će izgorjeti sve ono što su kao u simbiozi, čovjek i priroda stvarali godinama.

Svetinje postaju neprijateljski ciljevi. Gadane i teško oštećene crkve i samostani u napadu 1. listopada su brojne. Tek neke: Župna crkva sv. Vlaha u Pridvorju zajedno s franjevačkim samostanom, crkva sv. Trojstva u Grudi, Župna crkva sv. Jurja u Osojniku... početak su žalosnog niza. Divljaštvom na kulturu, kakve li goleme hrabrosti?

Dubrovnik se našao pod potpunom opsadom – bez struje, vode i telefonskih veza. Jedino radioamateri probijaju okove i šalju istinu u svijet. U školama je prekinuta nastava. Vandali su odlučili potpuno ovladati apsolutnom ljepotom. Neprijateljski brodovi zatvaraju Mokošicu. Crkve sv. Stjepana na Sustjepanu i sv. Duha u Komolcu oštećene su tijekom bombardiranja. Tisuće hektara šuma su u plamenu: Konavli, Župa, Brat, Rijeka Dubrovačka, Slano, Čepikuće. Gori poznati Arboretum u Trstenu, kojemu su brojni dubro-

vački putnici poklanjali djeliće svijeta sačuvane u neobičnim i lijepim biljkama i stablima. I on je zahvaćen vatrom mržnje. U jedno smo tada mogli biti sigurni – neprijatelju ovaj kraj ne treba zbog uživanja, ni zbog stanovanja, on ga je jedino želio uništiti. Plameni jezici diljem dubrovačkog primorja u listopadu 1991. dokaz su toj tvrdnji.

Dana 5. listopada neprijateljski bojni brodovi otvorili su paljbu na Ploče i na druga dubrovačka predgrađa. Tijekom toga napada u svojem stanu poginuo je pisac Milan Milisić.

No, duh vječitoga hrvatskog Dubrovnika nisu mogli uništiti ni ti suvremeni Avari. Dubrovčani izdaju i prvo ratno izdanje novina. Kulturom i prosvještenošću protiv mračka. Sutradan je dubrovački kraj doživio i bombardiranje zračne luke u Čilipima. Lijepo mjesto Slano cilj je napadača s položaja u blizini Osojnika. Traju neprijateljski napadaji prema Cavatu. Hrvatski branitelji hrabro se suočavaju hordama s istoka. Opet su ciljevi napadača bili crkva i samsotan, ovaj put cavtatski, ali i hotel Croatia. Ili je naziv neprijateljskog plana "Spaljena zemlja" i opis njihovog mentalnog sklopa? A 10. listopada javio se i Hrvatski radio – Dubrovnik.

Posredovanjem i u organizaciji Europske zajednice prvi put se pregovaralo s neprijateljem 11. listopada. Predsjednik tadašnjeg Kriznog štaba Željko Šikić, gradonačel-

*Pripadnici Odreda naoružanih brodova u lučici Orsan u travnju 1992.*





Topničko-raketni diviziju 2. gbr u akciji u dubrovačkom zaledu (selo Bukanje) u ljetu 1992.

nik Pero Poljanić i član gradske vlade Hrvoje Macan, susreli su se sa zapovjednikom "komande" iz Boke, admiralom Miodragom Jokićem na neprijateljskom brodu Kotor. Dogovoren je prekid paljbe, jedan od mnogih koje je neprijateljska strana prekršila već sljedeći dan napadom na zrakoplovnu luku Čilipi. Konavle su izloženi pljački i uništavanju. Iz kuća se otima sve što se može ponijeti. Ostaju zidovi kao njemi svjedoci zločinackog bezumlja. Zrakoplovnu luku "osloboditelji" oslobađaju skupe opreme koju prebacuju u Crnu Goru. Dana 15. listopada 1991. neprijateljska čizma ugazila je u Cavtat, a europski promatrači bili su bespomoći svjedoci toga čina.

Traje neprijateljska ofenziva na svim bojištima dubrovačkog primorja. Stradavaju kuće diljem obale. Turistički ponos Hrvatske pretvara se sustavno u zgarišta. Ima li kraj divljanju? Stara i Nova Mokošica, Komolac, Sustjepan, Brgat, Kupari, Gruž, Ploče, izloženi su kiši neprijateljske paljbe iz zraka, s mora i kopna.

Raste broj prognanika. Mogućnost za njihov smještaj sve su manje. Oko tri tisuće prognanika smještenih u hotelima Dubrava - Babin Kuk trebaju hranu i vodu. Potrebita je hitna pomoć. A borbe se nastavljaju na svim bojišnicama. Neprijatelj nastavlja "oslobadati" Hrvate od njihove duhovne baštine. Nestaje crkva sv. Marije Magdalene u

Mandaljeni, u Župi Dubrovačkoj. Ciljevi neprijateljskog divljanja teško bi se mogli nabrojiti. Stradavaju hotele u kojima borave prognanici: Tiren, Minčeta, Dubrovnik Palace, Park. Ni medicinski objekti nisu poštedeni - pogodeno je rodilište bolnice na Medarevu. Stradun, koji je bio šetnica dubrovačkih gospara i gospoja, svjedok stoljeća, cilj je napada. Kamene ploče isprane stoljetnim kišama, što se zrcale u stoljetnoj ljepoti bjeline, broje ožiljke granata. Stradavaju i rodna kuća filozofa, matematičara, svjetski poznatog Dubrovčanina Rude ra Boškovića, stradava i palača Spozna, muzej na Rupama, sinagoga...

Dana 24. listopada neprijatelj je napao kod Kupara. Napadnut je ponovno i sam grad. Crkve sv. Jakova i sv. Dominika te Benediktinski samostan potpuno su uništeni. Hrabri hrvatski branitelji zaustavljaju napad neprijatelja kod Župe Dubrovačke i Brgata. Stanje u samom gradu je složeno. Nedostaje vode, hrane je sve manje. Uz branitelje iz redova raznih postrojbi Hrvatske vojske, ključnu ulogu za opstojnost Dubrovnika odigrali su i hrabri priпадnici Odreda naoružanih brodova.

Svijet i dalje nijemo promatra stradanje Dubrovnika koji je, ironije li, spomenik svjetske baštine od 1979. godine. Sva zdanja u Dubrovniku najviše su spomeničke



Pripadnici inženjerijske satnije 2. gbr u Dubrovniku u srpnju 1992.

vrijednosti. Neka su stradala nepopravljivo. Spoznaje o razorenosti Dubrovnika bile su povod da se Odlukom u Kartagi potkraj 1991. on upiše u Registar spomeničke baštine UNESCO-a.

Hrvatska nije zaboravljala Dubrovnik. Sustavno se šalje pomoć, nekad i na naizgled nemoguće te krajnje pogibeljne načine. Prva veća pomoć dolazi 26. listopada, ka-

da trajekt Slavija riječke Jadrolinije, uplovjava u grušku luku nakon tri neuspješna pokušaja. Kraj uništavanju lje-pote i kraj stradavanja mnogobrojnih civila se ne nazire. Dana 31. listopada u Dubrovnik uplovjava i konvoj Liber-tas noseći pomoći i pozdrave Dubrovniku te dajući mu potporu ostatka Hrvatske.

Ipak, neprijatelj ne odustaje. I u sljedećim danima nas-



Pripadnici 1. bojne 2. gbr na dubrovačkom ratištu u jesen 1992. Bojnik Ivo Hrga (desno) poginuo je u Oluji

tavlja se sustavno razaranje Dubrovnika i njegove okolice. Branitelji pružaju žestoki otpor. Uvjereni su da neprijatelj neće proći. Tvrđava Imperial na Srdu postaje simbolom nepobjedivosti.

Zanimljiva je i znakovita izjava Margherite Boniver: "Potpuno je nevjerojatno što se događa na području koje je samo sat vremena bilo udaljeno od Rima".

Pomoć Dubrovniku stiže sa svih strana Hrvatske i svijeta. Možda se vrli svijet ipak našao postiđen pred patnjama ljudi u grada, simbolima i njihove uljudbe. Glazbom se ratni Dubrovnik javio 5. prosinca 1991. koncertom "Mozart iz Dubrovnika svjetu".

Brojni spomenici oštećeni u samom gradu. Spomenimo samo neke: palača Sponza, crkva sv. Vlaha, katedrala,



Značajni dio dubrovačke općine bio je zauzet. Tijekom tih mjeseci hrvatski branitelji odlučno su odbijali napade neprijatelja. Jedina misao Hrvatske vojske na tom području bila je što prije neprijatelja izbaciti s hrvatskog juga. Dana 25. svibnja neprijateljska vojska je izbačena iz zapadnog dijela općine. Slano je slobodno. Napuštajući mjesto, neprijatelj nije mogao a da se ne obraćuna sa slijekama iz konventa sv. Jeronima.

Ulaskom postrojbi HV-a na područja Dubrovnika i Konačala koja su proteklih godinu dana bili pod neprijateljskom okupacijom i sustavno podvrgnuta razaranjima i pljački, ostvareni su bitni preduvjeti za sigurno i učinkovito očuvanje južnih granica Republike Hrvatske.

Ključni trenutak pregovora kojima se pokušavao riješiti problem hrvatskog juga bio je susret na britanskoj freg-



franjevački i dominikanski samostan, Vijećnica... Interuniverzitetski centar s knjižnicom od dvadeset i pet tisuća naslova srušen je sa zemljom, kao i Kriz na Srdu. Za Božić 1991. godine, zahvaljujući naporima Elektroprijenosa i Elektroprivrede, električna energija je stigla u neke dijelove grada, prvi put nakon osamdeset i šest dana. Tom je prigodom u Franjevačkoj crkvi održan koncert. Pod ravnateljem Đele Jusića nastupili su Festivalski orkestar, zbor Libertas i dječji dubrovački zbor. Grad je pokušavao živjeti. I uspijevalo je. Unatoč mraku što se nadvio nad njim.

### Trobojnica na hrvatskom jugu

Od početka siječnja 1991. do 25. svibnja 1992. gradsko područje je bilo stalnim ciljem neprijateljskih napada.



General bojnik Nojko Marinović, zapovjednik Južnog sektora

### *Jedan od položaja u dubrovačkom zaledu*



ti Avenger 29. srpnja 1992. kad je Hrvatska potpisala obvezu da će poštivati odredbe plana Cyrusa Vancea u kojem je kategorički stajala odredba o povlačenju srabocrnogorske vojske sa svih okupiranih područja Republike Hrvatske.

Jugoslavenska je strana stjerana u škripac i morala je prihvatići odredbe plana. Naravno, ne samo zbog pritiska svjetskih čimbenika, već prije svega suočena i sučeljena sa snagom i odlučnošću Hrvatske vojske.

Od 18. listopada 1992. na dubrovačkom području počinju užurbane pripreme za ulazak Hrvatske vojske u Cavtat, u kojem je neprijateljska strana uz pomoć skupine kolaboracionista pokušavala osnovati "Dubrovačku Republiku u sastavu Jugoslavije". Ponosni Cavtačani nisu se dali privući tome planu.

Dana 21. listopada dogodio se i taj dugo očekivani trenutak – hrvatski vojnik bio je u Cavtatu. Izjavom tadašnjeg zapovjednika Južnog bojišta, generala Janka Bobetka, kojom je potvrđio da su hercegovački "osloboditelji" izbačeni s hrvatske zemlje, okončan je rat na tom području. Hrvatska trobojnica zavijorila se na granici s Crnom Gorom. Trebinjski kamiondžija, vojvoda Vučurević nikada neće graditi "lepši i stariji Dubrovnik". Nama je i takav, ranjen i ponosan, bio najljepši na svijetu.

Dana 29. listopada u dubrovačku luku Gruž stigao je i tadašnji predsjednik RH dr. Franjo Tuđman, a prijavak mu je podnio general Bobetko. Veliki je to bio dan. Postignuta je pobeda s kojom se svi moramo ponositi, kazao je tada general Bobetko, a predsjednik Tuđman rekao je među inim i to da su neprijatelji bili spremni na pregovore tek nakon pobjede hrvatskog vojnika i njegovog oružja. Oni su rješavali sudbinu hrvatskog naroda.

Točno u podne oglasila su se zvona svih dubrovačkih crkava kako bi simbolički navijestila mir kojega je ovaj stoljetni hrvatski grad čekao gotovo četristo dana.

Slobodni, ranjeni, hrvatski Dubrovnik vidoval je svoje rane. Svatko je na kamenom licu njegovih ulica, zidovima crkava, balustradama, fontanama, mogao vidjeti tragove razaranja. Sveti Vlaho izgubio je od krhotine granata polovicu Dubrovnika u ruci... No, sve je izgledalo svečano, sveto. Koliko je samo ovaj grad bogat slikama, mirisima, bojama, tihom pjesmom ulica, licima, osmijesima, čudom Lokruma.

Čak i Mokošica, novoizgrađeno stambeno naselje, koje je odudaralo do arkadijske slike mediteranskog krajobraza, ovim je ratom dobila svoju povijest. Kao da je i ona dobitila svoj razlog postojanja i postala dio časnih, svetih godina. Njih pamtimo, pozdravljajući nova dubrovačka ljeta...

*Oštećenje magistrale na relaciji Dubrovnik – Cavtat  
samo je jedna od ratnih šteta nastalih na krajnjem  
jugu Hrvatske*



Nakladnik: Ministarstvo obrane RH, Služba za odnose s javnošću i informiranje

Glavni urednik: Željko Stipanović; autor teksta: Dražen Jonjić; grafički urednik: Ante Perković; lektor: Gordana Jelavić; fotografije: arhiva HVG-a, Vojnog muzeja i privatne fotografije pripadnika Odreda naoružanih brodova



*Odred naoružanih brodova postrojen početkom listopada 1992., na prvu obljetnicu ustrojavanja, nakon čega je postrojba ugašena*

*Tijekom ratne 1991. pripadnici ONB-a prvi su probijali blokadu Dubrovnika i jedini održavali vezu grada i otoka s ostatkom Hrvatske i svijeta*



*Pregled postrojbe obavio je tadašnji ministar obrane Gojko Šušak u pratnji generala Janka Bobetka i zapovjednika Odreda Aljoše Nikolića*



*Na prvoj i jedinoj smotri ONB-a okupili su se tada visoki vojni dužnosnici*



*Fucker No. 1, Skituljko i Gonzales samo su neki od 22 broda koliko ih je bilo u ONB-u*



